

KOLONIEVOGELS EN ZELDZAME BROEDVOGELS IN FRYSLÂN IN 1997

Romke Kleefstra, Dick Schut en Michiel Versluys

Na de verslagen van 1992/1993, 1994 en 1996 verschijnt voor de vierde maal in Twirre een overzicht van zeldzame broedvogels en kolonievogels in Fryslân. Het resultaat van een succesvol project van SOVON-Friesland in samenwerking met vele vogelaars.

INLEIDING

Sinds 1996 kent het SOVON Broedvogelonderzoek twee componenten, namelijk het Broedvogel Monitoring Project (BMP) en het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB). Het LSB richt zich op landelijke inventarisatie van 17 soorten kolonievogels en 78 min of meer zeldzame broedvogelsoorten. Onder de selectie van zeldzame soorten bevinden zich zeer zeldzame broedvogels zoals het Kleinst Waterhoen, zeldzame zoals de Roerdomp of tamelijk zeldzame zoals het Paapje. Daarnaast worden soorten meegenomen met een lokale verspreiding, zoals de Kluut. Aan de lijst van zeldzame soorten kunnen soorten toegevoegd worden die een zeldzaamheid dreigen te worden (zo is de Tapuit een potentiële kandidaat voor de lijst) of soorten die nieuw zijn voor Nederland, zoals de Witbandkruisbek en Koereiger.

In Fryslân worden de LSB-gegevens jaarlijks verzameld door vogelaars en werkgroepen die direct verbonden zijn aan SOVON en/of FFF (gezamenlijke werkgroep Kolonievogels Friesland), terreinbeheerders, Weidevogel Meetnet Friesland, BFVW, Werkgroep Roofvogels Nederland en andere. De aantallen die in de soortbesprekingen worden genoemd, hebben betrekking op broedparen/territoria in 1997. De aantallen van 1996 staan tussen haakjes. Doordat de soorten en aantallen van de Waddeneilanden nog incompleet zijn, worden alleen voorlopige aantallen genoemd, waarbij de Eidereend buiten beschouwing is gelaten.

De bespreking van kolonievogels en zeldzame broedvogels in Fryslân was eerder te lezen in de Friese SOVON-Nieuwsbrief van maart 1998, maar verschijnt hier in een gereviseerde vorm.

Jagende Zwarte stern

Foto Philip Friskorn

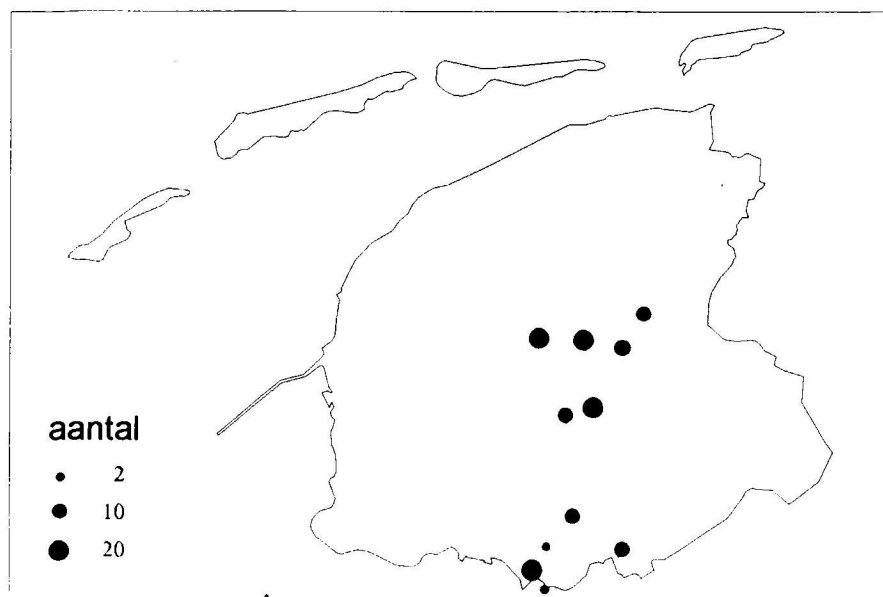
SOORTEN

Roodhalsfuut In de Lindepolder van de Lindevallei was van 28 mei t/m 12 juni een paartje aanwezig en werden waarnemingen gedaan van de 'pinguïndans' (paringsritueel). Net als in de voorgaande jaren vertrok één van de vogels vroegtijdig, terwijl het andere exemplaar tot in oktober in de Lindepolder verbleef.

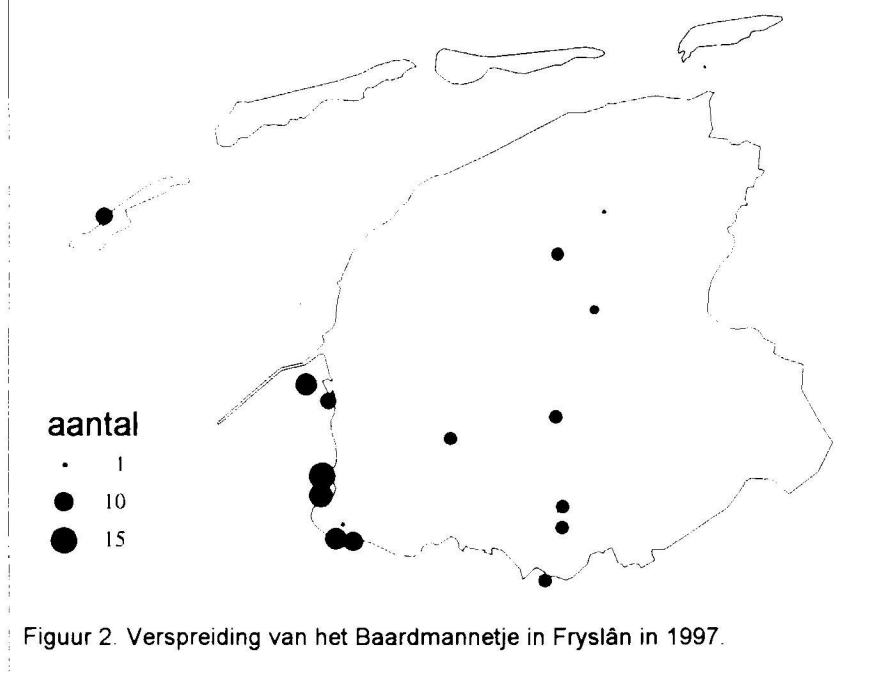
Geoorde Fuut 1997 was een mager jaar voor de Geoorde Fuut. Wellicht speelde de aanhoudende droogte de soort parten; zo ook in de bolwerkjes als de Duurswouderheide waar 8 (12) broedparen werden vastgesteld, het Diaconieveen met 3 (2) en het Fochteloërveen met 4 (9). Uit de Alde Feanen werden 2 (3) broedparen gemeld (Lytse Saiterpolder en Jan Durks Polder). Natuurontwikkelingsgebied de Kraenlannen bij De Veenhoop en de Brandemeer telden beide één broedpaar.

Aalscholver De Princehof in de Alde Feanen kent nog steeds de grootste kolonie van Fryslân, ondanks een verdere afname van 862 naar 769 broedparen. Deze terugval werd gecompenseerd door stijging van het aantal broedparen in de Rottige Meenthe van 373 naar 450 en op Vlieland van 126 naar 277. In de Tjongerdellen was een waarschijnlijk broedgeval, waarmee het totaal van de vier vestigingen op 1497 (1361) paren komt.

Roerdomp Met de Roerdomp blijft het kommer en kwel in Fryslân. Territoria worden gemeld van de Sennerplaat in het Lauwersmeer (1), Makkumer Noordwaard 2 (2), Zuidwaard 1 (2), 't Swin bij Elahuizen 1 (1), Easterskar bij St. Johannesga 2, Deelen 1 (0) en Brandemeer 1 (1). In de Alde Feanen werd slechts één territorium vastgesteld tegenover drie in 1996 en vier in 1995.

Figuur 1. Verspreiding van de Zwarte Stern in Fryslân in 1997

Figuur 2. Verspreiding van het Baardmannetje in Fryslân in 1997.

Woudaapje Op 13 juli werd door enkele waarnemers een Woudaap vrouwtje boven een rietveld ten zuidoosten van camping De Pomp in de Kollumerwaard gesignaleerd. Op 14 juli worden meerdere waarnemingen gedaan, onder andere van een vrouwtje dat naast een Kwak landt en van

een roepend mannetje. Op 15 juli worden weer twee vogels gezien, waarna op 16 juli drie jongen worden ontdekt die, op wat dons op de kop na, geheel in de veren zitten. Op 19 juli worden vier jongen waargenomen. Eind juli, augustus en september worden met regelmaat Woudaapjes gezien en ge-

hoord op de broedplaats, gelegen in een rietveld met enkele wilgjes en diverse krekens, waar in 1995 de waterstand omhoog is gebracht.

Kwak Op dezelfde plek als de Woudaapjes werden op 19 mei al twee volwassen Kwakken gezien, vergezeld van een eerstejaars vogel. Naast een waarneming op 17 juni werd halverwege en eind juli diverse malen een volwassen Kwak waargenomen. Op 4 augustus hadden de Kwakken een jong, waarna in augustus de ouders met het jong veel gezien werden.

Blauwe Reiger Naar verwachting daalde het totale aantal Blauwe Reigers in Fryslân verder na de strenge winter, voorafgaande aan het broedseizoen. De daling betrof 14%, na 26 % het jaar ervoor. Het totale aantal broedparen bleef steken op 1237 (1440), verreweg het laagste aantal van de afgelopen zes jaar.

In de meeste kolonies liepen de aantallen terug. De grootste kolonie bevond zich in 1997 op de Makkumer Noordwaard met 125 (125) broedparen. Fûgelsangh State te Veenklooster liep in aantal terug van 142 naar 119. De kolonie te IJsbrechtum daalde onder de magische grens van honderd broedparen, namelijk van 110 naar 90. Net als in 1996 waren er nog slechts drie kolonies met 100 paren. Opmerkelijk is de stijging in de Alde Feanen van 82 naar 101 paren.

Purperreiger In 1997 werden vijf vestigingen vastgesteld. In de Alde Feanen kwamen in de Hoannekrite 7 (8) paartjes tot broeden. In het Kobbelân, ten noorden van Aldeboarn, was opnieuw een waarschijnlijk broedgeval. In De Deelen werd een vermoedelijke verplaatsing vastgesteld naar deelgebied de Slûshoeke, ten oosten van De Deelen. Het totale aantal betrof 3 (4) paartjes. In de Rottige Meenthe bleef het aantal gelijk met twee paren. Het totale aantal van Fryslân daalde daarmee van 15 naar 13 broedparen.

Lepelaar

De Friese Waddeneilanden bleven het ook in 1997 goed doen als broedgebied van de Lepelaar, alhoewel de

spectaculaire stijging van 90% uit 1996 niet werd geëvenaard. Vlieland kent nog steeds het grootste aandeel met 154 (160) paartjes, gevolgd door Schiermonnikoog met 147 (121), Terschelling 114 (116) en Ameland 16 (11). Het totale aantal paartjes steeg met 23 van 408 naar 431, een voorlopig hoogtepunt.

Kolgans

Het beeld van exoten als Kol-, Brand- en Canadese Gans is onvolledig, omdat de soorten enigszins buiten de belangstelling staan. Toch zijn dit soorten om in de gaten te houden, vooral omdat aangeschoten vogels zich nog wel eens willen voortplanten. Kweekvijvers lijken vooralsnog de Alde Feanen met vier broedparen en het Sneekermeergebied. Zo werd op de Terkaplesterpuollen een paartje met jongen gezien en telde het Sneekermeer zelf sowieso twee broedparen, alhoewel de aantallen naar alle waarschijnlijkheid hoger liggen. In de Gorterspolder van de Lindevallei werd een paartje vastgesteld dat niet tot broeden kwam.

Canadese Gans Wat voor de Kolgans geldt, geldt ook voor de Canadese Gans. Enkele gebieden tellen al flink wat broedparen, zoals de Petgaten van Akmariep en de Alde Feanen. In beide gebieden werden vijf broedparen vastgesteld. Op en rond het Sneekermeer werden drie broedparen vastgesteld. Twee andere broedparen verkozen respectievelijk de Westerpas op Schiermonnikoog en de Frieswykpolder bij Gersloot als territorium.

Brandgans De huidige status van de Brandgans als broedvogel in Nederland is, zoals bij meerdere exotische ganzen, onduidelijk. Daarnaast is naar alle waarschijnlijkheid het beeld van Fryslân even onvolledig als bij Kolgans en Canadese Gans. Terwijl in 1996 twee territoria werden gemeld (bij Gaast en Jirnsom), was er in 1997 slechts één melding, namelijk uit De Deelen, waar meerdere malen een territoriaal paartje werd waargenomen, maar nimmer jongen werden gezien.

Casarca Uit de Lindevallei kwam een melding van één vogel die van

maart t/m juli aanwezig was, maar een paartje werd nooit gezien.

Mandarijneend

In de Bakkeveense Duinen werd een paartje vastgesteld conform de richtlijnen van het LSB, net zoals in 1996.

Smient In 1997 werden opnieuw veel overzomerende paartjes vastgesteld, zoals in de Wiidemar bij Stiens, de Botmar bij Akkrum, de Kraenlanen bij De Veenhoop en op de Mokkebank. Wanneer van de soort geen territoriaal gedrag wordt waargenomen, wordt deze als overzomerend beschouwd. En al zijn het geen broedvogels, het doorgeven van deze waarnemingen is uiterst waardevol als 'toekomstig historisch materiaal' bij een definitieve vestiging van de soort als broedvogel in Nederland.

Alleen de zomerpolder Meinesleat-Akkrumerrak in de Terkaplesterpuollen herbergde een waarschijnlijk broedgeval. Het ♀ werd meerdere malen waargenomen. Op 2 juni cirkelde het ♂ alarmerend boven de polder, vergezeld door zes Zomertalingwoerden en vertoonde het ♀ duidelijk afleidingsgedrag. Jongen zijn niet gezien.

Pijlstaart Op Griend werd een broedpaar van deze zeer zeldzame broedvogel vastgesteld. Op bevrijdingsdag werd een nest met negen eieren gevonden en op 24 mei werd het ♀ waargenomen met negen jongen. In de Kroon's Polders op Vlieland werden twee territoria vastgesteld.

Krooneend Een territorium werd in Fryslân in 1997 niet vastgesteld, ondanks de melding uit de Lindevallei waar tweemaal een ♀ werd gezien buiten de datumgrenzen (24 april en begin juli).

Middelste Zaagbek Griend telde minimaal twee broedparen. Er werd één nest met tien eieren gevonden en er werden drie ♀♀ gezien met resp. vijf, zeven en elf jongen. Mogelijk is het ♀ met vijf jongen dezelfde geweest als die met zeven jongen. Het was voor de vierde maal in acht jaren dat de soort op Griend tot broeden kwam. Het broedsucces is nagenoeg onbekend, maar een deel van de middelgrote jongen is naar alle waarschijn-

lijkheid uitgevlogen.

Bruine Kiekendief Het beeld van de Bruine Kiekendief is helaas onvolledig. Naast het ontbreken van volledige aantallen uit het Waddengebied schort er vooral het één en ander aan de volledigheid van Zuidwest- en Noordoost-Fryslân. Op Ameland werden 35 broedparen vastgesteld, waarvan 26 succesvol. De Kroon's Polder op Vlieland herbergde zeven paartjes. Noemenswaardig zijn ook de Mid-Friese bolwerken. Het Alde Feangebied (van Fonejacht tot Botmar) telde 14 (16) paren en De Deelen 19 (15) en in de directe omgeving nog eens drie. Berekend over 40 paren was Fryslân met 3 mei laat met het begin van de leg. Berekend over 35 paren was de legselgrootte 4,5 eieren en berekend over 39 paartjes vlogen 3,4 jongen per paar uit (Bijlsma 1998).

Blaauwe Kiekendief Net zoals in 1995 en 1996 telde Ameland 15 broedpaartjes, waarvan negen succesvol. Sinds 1994 ligt het aantal broedpaartjes hier aanzienlijk lager dan de jaren ervoor. In 1992 werden nog 24 vastgesteld. Het Waterplak op Terschelling telde twee paartjes. Opvallend is het paartje van het Fochteloeërveen en het vrijgezelle vrouwtje van de Lippenhuisterheide.

Grauwe Kiekendief Met zeven broedgevallen bereikte de Grauwe Kiekendief in het Lauwersmeer een voorlopig hoogtepunt. Zes paartjes vestigden zich op de Zoutkamperplaat en één op de Sennerplaat. Het gemiddeld legbegin in zes nesten viel op 24 mei en de legselgrootte, berekend over vier nesten, betrof 3,8 eieren. Alle eieren kwamen uit. Per succesvol nest vloog 1,8 jong uit (Van Manen 1998).

Porseleinhoen Het verdient zondermeer aanbeveling om potentiële broedplaatsen van nachtvogels als Porseleinhoen (ook Roerdomp, Kwartelkoning en andere) in de broedperiode in de nachtelijke uurtjes te bezoeken. Waarschijnlijk schetst dat een completer beeld van deze lastig te inventariseren soorten. Territoria van het Porseleinhoen werden in 1997

vastgesteld in de Kroon's Polder (Vlieland) 1, Lauwersmeer minimaal 6, Warren bij Gytsjerk 1, Makkumer Noordwaard 5, Zuidwaard 3, Alde Feanen 4, Kraenlannen 1, Frieswykpolder 2, Tjalleberterkrite bij De Deelen 2, Fochteloërveen 7, Mokkebank 1, Easterskar 1, Bokkumermar bij Akkrum 1, Brandemeer 1, Lindevallei 4, Sneekermeer 1, Langstaartenpoel bij Uitwellingerga 1, Stoenckherne 1, Warkumer Nylân 1, Molenburen bij De Hoeve 3 en Rottige Meenthe 3. Van gebieden als Sippenfennen, Ottema-Wiersma reservaat, Houtwiel en De Deelen ontbreken helaas gegevens.

Klein Waterhoen Op Stoenckherne bij Workum werd eind mei en midden juni een roepend exemplaar op dezelfde plaats gehoord. Uit de Jan Durks Polder komt een soortgelijke waarneming; twee territoria dus.

Kleinst Waterhoen Op de Makkumer Noordwaard is op twee plaatsen een eenmalige waarneming gedaan van een roepend exemplaar tussen de datumgrenzen, waarmee dus twee territoria vastgesteld werden. In natuurontwikkelingsgebied de Frieswykpolder bij Gersloot werd vijf keer een roepend exemplaar gehoord tussen 29 mei en 27 juni, waarbij de vogel op 16 juni alarmeerde. Eind juni en begin juli zat de waarnemer klaar om de soort op geluidsband vast te leggen, maar het hoentje werd niet meer gehoord.

Kwartelkoning

Van een instroom was in 1997 in Fryslân geen sprake. Er werden slechts 7 (4) territoria vastgesteld. De drie Riperkrite-reservaten bij Tijnje (Lange Ripen, Warren en Frieswykpolder) telden elk een territorium. De afgelopen jaren werd de soort eenmaal eerder in de Riperkrite vastgesteld (Warren, 1994). Ook bij het Groot-schar te Terband hoorden enkele WRN-ers een roepend exemplaar tussen de datumgrenzen in intensief beheerd grasland. In de Polder Henswoude bij Aldeboarn werden twee territoria vastgesteld. Opvallend was een roepend exemplaar op de Grutte Griene, een eilandje in het Sneekermeer.

Kluut De voorlopige gegevens van de Kluut laten een afname zien op de

buitendijkse terreinen. Het gebied van Zwarte Haan - 't Schoor telde 1646 (1660) broedparen en de Peazumerlannen 12 (35). Het Hegewiersterfjild kende een totaal van 40 paartjes en het Zuricherlaagland, ook wel De Putten genoemd, telde vier. In de weidevogelrayons op Ameland-West werden 64 (85) paartjes vastgesteld en de Kroon's Polders op Vlieland 6 (24).

Kleine Plevier De soort reageert uiterst snel op het ontstaan van geschikte broedbiotopen, die vaak tijdelijk voor handen zijn, zoals natuurontwikkelingsprojecten en opgespoten terreinen voor woningbouw, industrie of wegenbouw. Zo werd dit jaar de

Bontbekplevier Op Noard-Fryslân bûtendyks werden 26 (17) paartjes vastgesteld, op de Peazumerlannen 4 (5) en in de weidevogelrayons van Ameland-West 8 (8). Helaas zijn de overige gegevens onvolledig.

Strandplevier Territoria werden voorsnog gemeld van de Peazumerlannen 1 (1) en Afsluitdijk 3 (3). Op het oostelijke deel van Terschelling werden 19 nestvondsten gedaan, op Griend 6. Op de Vlielandse Vliehors werden vijf paar met jongen gezien.

Kemphaan Het Grote Wielengebiet (Binnemiede, Warren en Weeshuis-polder) telde in 1997 vijf territoria, de

Roerdomp in de winter

Foto Dick Goslinga

soort als broedvogel aangetroffen op het dak van Christiaan Salvesen te Leeuwarden, op de vuilstort bij Ouwsterhaule, op het opgespoten terrein voor de nieuwe woonwijk Boarnstee bij Akkrum, in natuurontwikkelingsprojecten als de Kraenlannen en Frieswykpolder en in natuurterreinen als Hegewiersterfjild, Middenwaard bij Makkum, Bocht Fan Molkwar, Mokkebank en Aeckingerzand bij Appelscha. Helaas zullen veel van de opportunistische Kleine Plevieren aan de aandacht ontsnappen, daar de soort bijv. ook een voorkeur geniet voor zandwinputten en -depots.

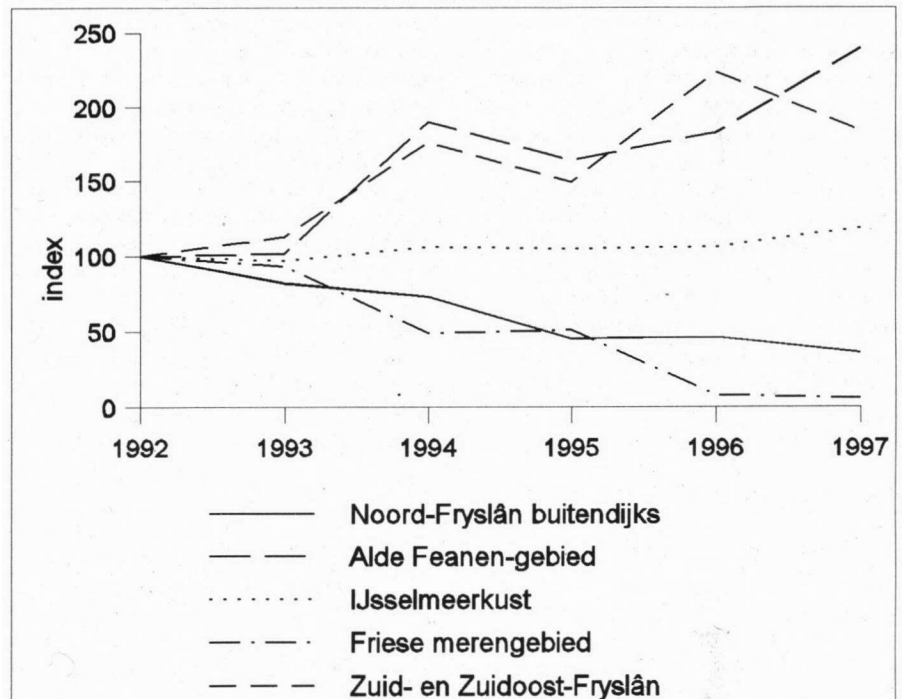
Workumerwaard 2, de Lange Warren (Wite en Swarte Brekken) 1, de Grutte Griene (Sneekermeer) 1, Stoenckherne 1, Kraenlannen 2, Polder Meinesleat-Akkrumerrak (Terkaples-terpuollen) 4, Riperkrite (Lange Ripen en Warren) 6, Graverij (Sneekermeer) 2, Bocht Fan Molkwar 1, Geeuw-polder bij Warns 1, Bandpolder 1 en de Schildhoek in het Lauwersmeer 2. Meldingen uit de Alde Feanen ontbreken. Daarnaast lijkt het beeld van de zomerpolders en boezemlanden uit Zuidwest-Friesland onvolledig.

Oeverloper De laatste tientallen jaren werd de Oeverloper niet meer

vastgesteld als broedvogel in Fryslân. In 1997 werden echter twee territoria vastgesteld. In een oude zandwinput bij Joure werd tweemaal territoriaal gedrag vastgesteld op dezelfde plaats. Een Oeverloper in de Kraenlannen vertoonde dermate territoriaal gedrag, op vier verschillende data, dat zelfs de aanwezigheid van jongen werd vermoed. De Oeverloper is zeker een soort om in de gaten te houden, vooral nu ook steeds vaker melding wordt gemaakt van overzomerende exemplaren.

Kokmeeuw De Kokmeeuw is de laatste jaren als broedvogel in Nederland sterk in aantal achteruit gegaan. Begin jaren '80 waren er in Nederland nog zo'n 250.000 broedparen. In 1996 betrof dit nog slechts 132.000 (Van Dijk e. a. 1998). De Friese trend loopt gelijk aan de Nederlandse en West-Europese. De sterkste afname in Fryslân wordt geconstateerd op Noard-Fryslân bûtendyks (64% sinds 1992) en in het Friese merengebied in het Zuidwesten van Fryslân (94% sinds 1992) (figuur 3). Langs de IJsselmeerkust is de soort nagenoeg stabiel. In de Alde Feanen en enkele zuidelijke natuurgebieden, waaronder de Rottige Meenthe en Diaconieveen neemt de soort nog steeds toe. Ook in het Waddengebied neemt de soort nog toe, met name door de ontwikkelingen op Griend waar de grootste Friese kolonie zit met 28.500 (22.500) paren, gevolgd door de Workumerwaard met 7.300 (6.600), Alde Feanen met 6.467 (4.964) en Noard-Fryslân Bûtendyks met 5.860 (6.976). De kolonies op de eilandjes in de Fluessen lijken definitief verdwenen. In 1992 zaten hier nog 6.500 broedparen. Ook de kolonie van de Bandpolder was in 1997 praktisch verdwenen met slechts 3 (300) broedparen. Voorlopige aantallen van Ameland betreffen het kweldertje bij Hollum met 1.750 (2.000) en 't Oerd/de Hon met 55 (230).

Stormmeeuw De voorlopige gegevens tonen een toename op 't Oerd/de Hon met een totaal van 182 (138) paartjes en op Griend 21 (19). Op de Richel bij Vlieland nam de soort af van 28 naar 14.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling (geïndexeerd) van de Kokmeeuw in verschillende Friese regio's in de periode 1992-1997. Bron SOVON-Friesland

Kleine Mantelmeeuw Sinds begin jaren negentig neemt de Kleine Mantelmeeuw toe, waarbij het bulk broedt op Terschelling en Schiermonnikoog. De beschikbare gegevens bestaan uit: 't Oerd/de Hon 248 (162), de Kroon's Polders 254 (295) en Griend 5 (2).

Zilvermeeuw In tegenstelling tot de Kleine Mantelmeeuw neemt de Zilvermeeuw in het Waddengebied af. Voorlopige cijfers uit Amelandse gebieden zijn: Zwanewaterduinen 17 (30), Hagendoornveld 25 (30) en 't Oerd/de Hon 2625 (2295). De Kroon's Polders tellen 343 (365) en op Griend was een flinke toename met een totaal van 200 (38) paartjes. In het buitendijkse gebied tussen Zwarte Haan en 't Schoor werden 208 (218) paartjes vastgesteld. De IJsselmeerkust kent broedgevallen op de Warkumerwaard met 3 (2), Bocht fan Molkwar 25 (7) en Mokkebank 2 (0). In de Wiidemar bij Stiens werden geen Zilvermeeuwen meer vastgesteld.

Geelpootmeeuw Op de Workumerwaard werd een Geelpootmeeuw ontdekt, gepaard met een Zilvermeeuw.

Hiermee lijkt Fryslân haar eerste broedgeval van deze zeer zeldzame broedvogel te hebben.

Grote Mantelmeeuw Het paartje van Vlieland uit 1996 bleek te zijn verdwenen, maar op Terschelling werd in 1997 wel een paar ontdekt. Op de Bocht fan Molkwar werd een meeuwnest gevonden met opvallend grote eieren, gelegen op basaltblokken. Vermoedelijk gaat het om een nest van de Grote Mantelmeeuw.

Grote Stern Tegenover een daling met 600 paren tot 5000 (5600) op Griend, stond een stijging met 750 paren tot 1000 (250) op Schiermonnikoog. Het aflezen van kleurringen suggereerde gedeeltelijke verplaatsing van Griend naar Schier. In totaal zorgde 1997 voor een lichte stijging: 6000 (5853) paren.

Visdief De stand van de Visdief op het vasteland van Fryslân lijkt stabiel. Er is een trend zichtbaar van toenemende aantallen aan de IJsselmeerkust (figuur 4). In 1997 kwam ca. 65% van de Friese Visdieven op het vaste-

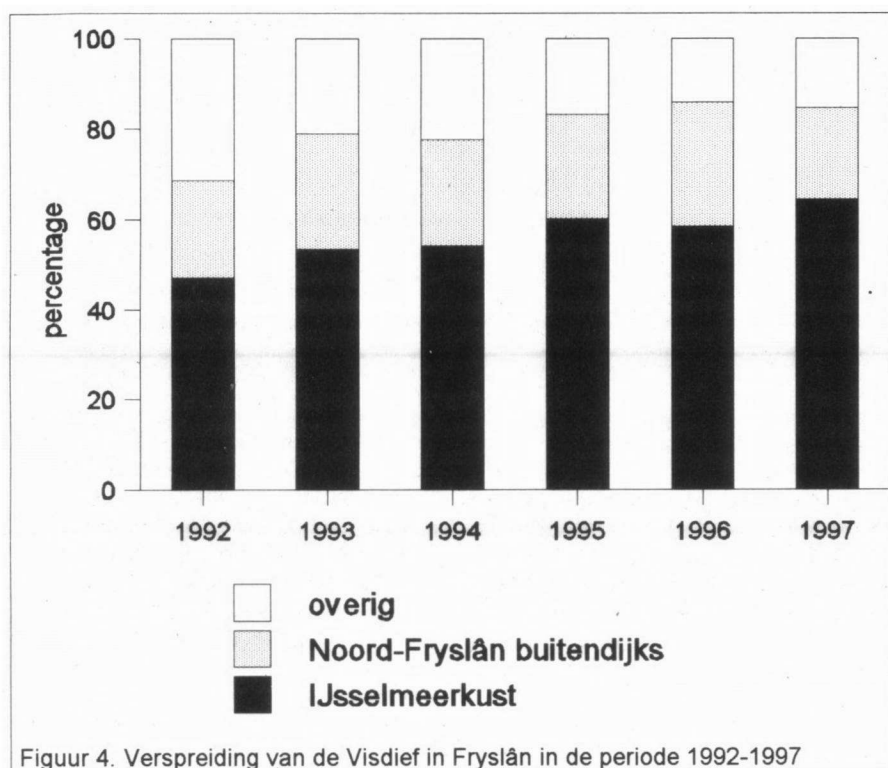
land hier tot broeden. Daarnaast levert het buitendijkse land in het noorden van Fryslân een belangrijk aandeel. Buiten deze twee regio's blijkt dat de Visdief in het Friese binnenland sinds 1992 met ruim 50% is afgenomen. De grootste kolonie in het Friese Wadengebied is gelegen op Griend en nam verder af van 1700 naar 1500 broedpaartjes.

Noordse Stern Ook de grootste kolonie van de Noordse Stern is gele-

breken vooralsnog.

Dwergstern Op de Richel nabij Vlieland nam het aantal toe van twee tot zes paren. Het ene broedpaar van Griend was in 1997 afwezig, terwijl op Vlieland een broedpaartje vastgesteld werd. Het totaal komt op het marginale aantal van 7 (3) broedparen in Fryslân.

Zwarte Stern In 1997 werden slechts 143 (178) broedparen gemeld.

Figuur 4. Verspreiding van de Visdief in Fryslân in de periode 1992-1997

gen op Griend en nam in aantal af van 1150 naar 800 paartjes. Van de kolonie in de Peazumerlannen blijft zo langzamerhand weinig over met nog 50 (137) paar. Ook in de nabijgelegen Bandpolder nam de Noordse Stern verder af van 17 naar acht paar. Deze afnames worden overigens gecompenseerd door een verdere toename van de soort in het buitendijkse gebied van Zwarte Haan - 't Schoor waar 219 (121) paar werden vastgesteld. Het kweldertje bij Hollum op Ameland telde maar liefst 200 (132) broedparen, de Engelsmanplaat 2 (0) en de Richel 15 (15). Verdere eilandgegevens ont-

De achteruitgang van 20% komt volledig op het conto van De Deelen waar de kolonie ineenstortte van 65 naar elf broedparen, een diepterecord. Ook in de Brandemeer ging het aantal achteruit van 34 naar 10 broedparen, evenals Suameer van vier naar nul. De meeste andere kolonies namen in aantal toe, maar helaas te weinig om de afname van De Deelen te compenseren. De Timertsmar bij Grou ging van vijf naar 23, de Alde Feanen van 12 naar 22, de Tjonger van 14 naar 22, de Smalle Eesterzanding nabij Drachten van acht naar 13 en de Frieswykpolder van 20 naar 22. Fi-

guur 1 toont de verspreiding in Fryslân. Op het gebied van de Zwarte Stern is een samenwerking tot stand gekomen tussen BFVW, SOVON-Fryslân, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland in de Werkgroep Zwarte Stern, onder auspiciën van de Commissie Broedzorg van de BFVW.

Kerkuil De Kerkuilenwerkgroep meldt een daling van 307 broedparen naar 244 (20,5%). Deze daling pakt nog gunstig uit in vergelijking met de miserabele landelijke trend (-40,8%). Vooral de Kerkuilen op de zandgronden en in Zuidelijk Flevoland moesten het ontberen. Op sommige plaatsen werd een afname geconstateerd van 50%. De Nederlandse populatie kwam daarmee uit op 795 (1344). De Kerkuilenwerkgroep is inmiddels ook een onderzoek naar de braakballen van de soort gestart. Voor Fryslân wijst dat tot nu toe uit dat de soort een breed scala aan prooidieren vangt, wanneer bos- en veldmuizen schaars zijn.

Velduil De Velduil is in het Friese wadengebied broedvogel van Griend, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog. Op Noard-Fryslân bûtendyks ontbrak de soort in tegenstelling tot 1996 (1). Het totaal van Ameland bedroeg 8 (15) broedparen, waarvan vijf succesvolle. Er werden twaalf jongen geringd. Op Griend kwamen 2 (1) paren tot broeden en brachten ieder een jong voort.

Oeverzwaluw Deze soort blijft vooralsnog toenemen in Fryslân. Maar liefst 3461 (2657) broedparen zijn geteld; een toename met 30%! Ten opzichte van '92 en '93 is het aantal ongeveer verdrievoudigd. De grootste kolonie bevindt zich in Panhuys Poel (Kloosterburen) met 564 (400) broedparen, gevolgd door Pruntel (Wolvega) met 542 (310) en Schuilenburg (Drogeham) met 470 (517, de grootste in 1996). Er waren 10 kolonies met meer dan 100 broedparen.

Paapje Hoe volledig het beeld van het Paapje in Fryslân is, is onduidelijk. Uit het Friese binnenland werden 62 broedparen gemeld, waarvan 44 (45) uit het Fochteloërveen. De Duurswouderheide telde 8 (2) paartjes en de

Lippenhuisterheide 6 (4). Het vermoeden is sterk dat bij gerichter onderzoek, in met name Zuidoost-Fryslân, aanzienlijk meer territoria aan het licht zullen komen.

Kramsvogel Het aantal broedparen van de Kramsvogel in Nederland nam snel toe, na haar vestiging als broedvogel begin jaren zeventig. In Fryslân zijn tot nu toe amper territoria vastgesteld. In 1997 werd maar één broedpaar gemeld: uit de Tjalleberterkrite, het moerasbos tegenover De Deelen.

Baardmannetje 1997 was het jaar van het Baardmannetje; er werd in Nederland een gebiedsdekkend onderzoek naar de soort (aantallen en habitat) opgezet. Naast de Oostvaardersplassen (ca. 800 paren) en het Lauwersmeer (ca. 175 paren) zijn ook langs de IJsselmeerkust veel broedpaartjes vastgesteld (ca. 250). Toch zijn de aantallen hier flink gekelderd door de strenge winters. Friese Baardmannen bevinden zich in de Kroon's Polders op Vlieland 8, Lange Duinen op Ameland 25, Groote Wielen 4, Makkumer Noordwaard 8 (8), Kooiwaard 4 (11), Zuidwaard 1 (7), Wite en Swarte Brekken 4, Stoenckherne 8 (8), Warkumer Nylân 8 (7), Alde Feanen 2 (2), Bocht Fan Molkwar 13 (20), Mokkebank 10 (13), Mirnserklif 9 (8), Brandemeer 6, Tuschenlinde 3 en De Deelen 3 (zie ook figuur 2).

Grauwe Klauwier De Grauwe Klauwier is voor Fryslân een soort om in de gaten te houden, omdat een algemenere verspreiding, in met name Zuidoost-Fryslân, in de lijn der verwachtingen ligt. Toch bleven de aantallen broedparen in 1997 beperkt tot Lippenhuisterheide één en Fochteloerveen één. Verrassend was de melding uit de Lindevallei waar een paartje twee jongen grootbracht. Overigens geldt voor de Grauwe Klauwier hetzelfde als voor het Paapje; gerichter onderzoek zou wel eens meer territoria kunnen opleveren.

Roek Negen paren meer dan het jaar ervoor lijkt te duiden op stabilisatie van de soort in Fryslân. Sinds de oprichting van de Werkgroep Kolonievogels Fryslân (KolF) in 1992 is het aantal broedparen opgelopen van 1786 naar 3890. Het is opvallend dat de meeste kolonies even groot waren als het jaar ervoor. De grootste kolonies zijn nog steeds de Nieuwe Aanleg (Wolvega) met 367 (361), Jongema State (Raerd) met 238 (272) en de Oude Begraafplaats te Leeuwarden met 208 (207). Net als in 1996 waren er nog twaalf kolonies met 100-200 paren. Er verdwenen zes kleine kolonies, maar er werden zeven nieuwe vestigingen gevonden. Het totale aantal broedparen in 1997 betrof 3890 (3881).

Europese Kanarie In 1997 kwam een paartje Europese Kanaries tot broeden in Buitenpost. De oudervogels waren al enige tijd gesignaleerd toen op 24 juni een nest met drie jongen werd gevonden. Op 27 juni zwierven de jongen door de tuin van de waarnemer.

Roodmus Territoria van Roodmussen worden vanaf 1987 in het Wadengebiet vastgesteld, met name op Terschelling. In 1997 werden langs de Duinweg in Midland-Noord drie territoria vastgesteld. In het bos bij Lange Paal op Vlieland werd een territorium vastgesteld naar aanleiding van drie waarnemingen in mei/juni. In de Lange Duinen-Noord (Ameland), Waterplak (Terschelling) en op de Makkumer Noordwaard, waar in 1996 per gebied een territorium werd vastgesteld, ontbreekt de soort in 1997.

Dankwoord

Op deze plaats willen we alle werkgroepen, wachten, terreinbeheerders en andere organisaties bedanken voor het leveren van hun bijdrage in de vorm van tellingen of het toestemming verlenen tot het betreden van terreinen, in het bijzonder: It Fryske Gea, Staatsbosbeheer, Natuurmonumen-

ten, BFVW, FFF, Weidevogelmeetnet Friesland, Werkgroep Roofvogels Nederland en Wadvogelwerkgroep. Veel waardering en dank gaat uit naar de geleverde inspanningen van de volgende waarnemers:

K.J. Alsem, A. Althuis, A.G. Bakker, S. Bakker, T. Bakker, N. Beemster, H. v.d. Berg, J. Bijlsma, J. de Boer, P.J. de Boer, S. Boersma, J.I.H.M. Boll, P.W. Bouma, S. Bouwhuis, E.W.F. Brandenburg, P. de Bruin, A.J. van Dijk, B. Dijkstra, E. Douwma, H. Eikhoudt, L. Eikhoudt, W.H. Elzinga, H. Engelmoer, L. Engels, J. Faber, A. Fabriek, J. Feddema, H. Feenstra, P. Ferwerda, R. Foekema, M. Galama, P. de Graaf, T. de Groot, T. Haitjema, W.B.B. v.d. Heide, J.T. Hendriksma, E.M. van Hijum, I. Hoekstra, J.H. Hoekstra, G.J.H. Hof, T. v.d. Honing, J.C.E.W. Hooijmeijer, R. Hovinga, A. Huitema, D. Huitema, J. Hylkema, K. Jager, T. Jager, F. Jelsma, H. de Jong, J. de Jong, W. de Jong, J. Jonker, G. van Kalsbeek, J. Kienstra, R.H. Kiewiet, J. Kleefstra, R. Kleefstra, J. Klijnstra, B. Koks, F. Koopman, K. Koopman, A.A. Kraus, G. Krottje, Rob. Kuipers, Ron. Kuipers, Y.D. Kuipers, D. Lautenbag, T. Kunst, G. Lemmen, E. Liezenga, W.S. Lok, W. Louwsma, J. Medenblik, D. Miedema, J. Minnema, N. Minnema, B.J. Mulder, J. Mulder, W. Nijlunsing, J.L. Odinga, A. Oostenveld, A. Oosterdijk, E. Oosterveld, H. Osinga, H.J. Ottens, A. Ouwerkerk, S. v.d. Ploeg, B.S. Postma, J. Postma, D. Pruiksmas, C. Ras, S. Rintjema, T. Roosjen, J. Roosma, H. Ruiter, D. Scarse, P.A.M. Schaper, K. Scholten, D. Schut, J. Seinstra, B. Sienema, L. Sinnema, F. Staats, W. Terluin, O. Tol, A. Varkevisser, P. v.d. Veen, J. Veenstra, M. Versluys, A. Visser, E. Visser, S. Visser, W. de Vlieger, C. de Vries, F. de Vries, J. de Vries, O. de Vries, W.S. de Vries, L. de Wagt, L.H.A. Wagter, M. v.d. Wal, H. v.d. Wal, D.G. Westra, W. Westra, M. van Wijngaarden, J. Wigersma, J. Willems, S. Witvoet, J.F. Zijlstra, K. Zoetendal, K. Zuhorn, F. Zwart.

LITERATUUR

- Bijlsma R.G. 1998. Broedresultaten en trends van roofvogels in Nederland in 1997. Takkeling 6 (1): 4-49.
 Brenninkmeijer A. & van Tienen P.G.M. 1997. Griend, vogels en bewaking 1997. IBN-DLO, Wageningen.
 Brijker I.J. & Ruygh G. 1997. Jaarverslag 1997. Vogelwacht Hollum-Ballum, Ameland.

- van Dijk A.J., Boele A., Zoetebier D. & Meijer R. 1998. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1996. SOVON-monitoringrapport 1998/07. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van Dijk A.J. & Hustings F. 1996. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten (handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels). SOVON, Beek-Ubbergen.
- Feddema J. & Kuipers R. 1997. Broedvogels Noord-Friesland buitendijks 1997. Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- Kleefstra R., Schut D. & Versluys M. 1998. Kolonievogels en Zeldzame Soorten in Fryslân in 1997. Nieuwsbrief SOVON-Friesland, maart 1998.
- Koks B. & Hustings F. 1998. Broedvogelmonitoring in het Nederlandse Waddengebied in 1995 en 1996. SOVON-monitoringrapport 1998/05. SOVON, Beek-Ubbergen.
- van Manen W. 1998. Broedvogels van Sennerplaat en Schildhoek in 1997. SOVON-inventarisatierapport 98/08. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Schut D. & Versluys M. 1994. Kolonievogels in Friesland in 1992 en 1993. Twirre 5 (1): 1-6.
- Schut D. & Versluys M. 1995. Kolonievogels in Friesland in 1994. Twirre 6 (2): 1-5.
- Schut D. & Versluys M. 1998. Kolonievogels en Zeldzame Broedvogels in Fryslân in 1996. Twirre 9 (1): 1-4.

R. Kleefstra, SOVON-Friesland, Sinnebuorren 34, 8491 EH Akkrum